

Kurz

RLB37 NOVÁ NÁBOŽENSKÁ HNUTÍ

Mgr. Šárka Vondráčková

podzim 2012

Téma:

Vymezení základních pojmů

- nová náboženská hnutí (new religious movements)/nová religiozita
- typologie náboženských skupin -
církve/sekta/kult

nová NÁBOŽENSKÁ hnutí

1. Substanční model náboženství

- 2 základní ontologické skutečnosti – posvátné (sakrální) a světské (profánní), které vytváří základní existenční rámec lidské bytosti
- ontologicky (i axiologicky) primární je sakrální - tvoří základ a zdroj existence profánního
- náboženství jako systém nauk, chování, norem a symbolů, které jsou spojené s projevováním posvátna a které umožňují jeho pochopení
- R. Otto nebo M. Eliade

2. Funkcionální model náboženství

- náboženství jako systém odpovědí na základní otázky lidské existence – např. otázky po příčinách dobra a zla nebo otázky týkající se konečnosti lidské existence
- význam náboženství ve schopnosti funkčně zodpovídat na tyto otázky
- např. Milton Yinger

3. Hermeneutický model náboženství

- náboženství jako systémy znaků, které slouží k orientaci lidského myšlení a jednání, a které získávají svůj význam v průběhu dějin
- každé náboženství je tak především vykládaným náboženstvím
- např. Jacques Waardenburg

4. Kompenzační model

- teorie sociální směny - základní sociální vztahy vysvětluje pomocí ekonomických pravidel
- základní lidskou motivace – min. náklady a max. zisk
- náboženství jako systém vysvětlení a obecných kompenzátorů, které vedou k možné maximalizaci zisku pomocí supranaturálních předpokladů, přičemž:
 - vysvětlení = výpověď o tom, jak a proč můžeme dosáhnout jistého zisku a naopak se vyhnout nákladům
 - kompenzátory = postuláty zisků na základě vysvětlení, která nejsou okamžitě přístupná jednoznačnému zhodnocení
 - obecný kompenzátor -nahrazuje soubor mnoha zisků a zisky se širším dosahem a hodnotou
 - supranaturální síly - existují za nebo mimo přirozenost a mohou suspendovat, změnit nebo ignorovat fyzikální síly
- R. Stark, W. S. Bainbridge

NOVÁ náboženská hnutí

Základní problémy:

- časové vymezení „nová“ (z chronologického, historického hlediska) - ale kde je ta hranice? - často je to 2. světová válka, která určuje rozdíl mezi „nová“ a „stará, tradiční“
- „nová“ na Západě (kulturní import) - jak dlouho budou ještě nová?
- přinášejí inovace do tradiční kultury či náboženství – často je to pouze zdánlivé, prvky už známé dávají do nových kontextů
- „nová“ s ohledem na kontext (modernizace, globalizace, sekularizace), ve kterém se vyskytují - např. často používají jazyk vědy jako určitou formu legitimizace sebe sama

nová náboženská HNUTÍ

- výraz „hnutí“ jako sociologický pojem implikuje neformálnost či strukturální volnost (člověk se ke hnutí hlásí, ale nebývá formálním členem)
- stricto senso tak pojem hnutí stojí v opozici proti pojmu „náboženská organizace“
- slovo „hnutí“ evokuje nějaký jednolitý ucelený proud nebo jednotnou podobu, ale soudobá religiozita je velmi různorodá
- vznikají nové formy náboženských organizací a mobilizace členů

Pojmy sekta/kult/církev a jejich využitelnost při studiu NNH

Sekta

- od lat. *sequi* (= následovat) nebo *secare* (= oddělovat se od něčeho)
- v prvních staletích našeho letopočtu jako latinský ekvivalent řeckého výrazu *haíresis* (= volba), pro označení odštěpeneckých skupin, které se vymezovaly vůči ortodoxní linii (nemělo původně negativní význam)
- od 2. stol. n. l. nabývá charakter odchylky, která se zásadním způsobem liší od pravého učení
- zhruba ve stejné době se začíná používat pojem „sekta“ pro ty skupiny, které se odštěpily i institucionálně

Církev

- lat. *ecclesia*, z řec. *ekklésia* = shromáždění
- původně tedy shromáždění křesťanů
- až později instituce, která jediná je nositelem a strážcem pravého učení („Mimo církvev není spásy.“)

Kult

- z lat. *cultus* = pěstovaný, ozdobený, vzdělaný
- v religionistice a v sociologii náboženství označuje praktické vyjádření náboženské zkušenosti, tzn. soubor náboženského chování zahrnujícího rituály a symboly založené na uctívání
- ve 2. pol. 20. stol. začali někteří autoři užívat tento výraz i pro označení určitého typu náboženských skupin

The church-sect theory

- vedle ideologicky zatížených implikací pojmů sekta, kult a církve existuje hodnotově neutrální přístup využívaný zejména v sociologii náboženství

Nedostatky a problémy spojené s používáním pojmů sekta-kult-církev při studiu soudobé religiozity

1. původního používání pojmů jako sekta či církev - pojmy se silnou hodnotící konotací
2. otázka kulturního kontextu
3. nárok na časovou či historickou univerzalitu
4. generalizace

Typologie náboženských skupin

Max Weber (1864 - 1920)

- zavádí do metodologie tzv. ideální typ
- základní hledisko při konstituci pojmů sekta a církev - aspekt členství:
 - 1) církev = inkluzivní organizace, členství v ní je sociálně askribováno již při narození, shromáždění kajících se hříšníků, s církví jako s nositelem spásy jsou spojené svátosti
 - 2) sekta = exkluzivní skupina, členství v ní je dáno výsledkem volby dospělého jedince, přísná kritéria pro vstup členů, dodržování předepsaných norem a vysoký stupeň sebeidentifikace s danou skupinou, pocit vyvolenosti, protestní skupina vymezující se vůči etablovanému okolí, financování z příspěvků svých členů, apolitické sdružení, význam emocionálního zážitku a intelektuálnímu výkladu

Ernst Troeltsch (1865 - 1923)

- inovace Weberova pojetí ve 3 bodech:
 1. důraz na náboženské chování
 2. akcentoval pojem přizpůsobení se (akceptace) jako základní hledisko diferenciacce
 3. rozšíření na tři základní typy náboženského chování: sektářské, církevní a mystické

Ernst Troeltsch (1865 - 1923)

- 1) církev = instituce, která se identifikuje se stávajícím společenským řádem, konformistická organizace
- 2) sekta = relativně malá, sociálně marginální skupina etablovaná pomocí inherentní polarizace mezi okolní majoritní společností a náboženským přesvědčením dané skupiny
- 3) mystická skupina = „kompromisní varianta“ mezi církví a sektou, syntéza individuálního náboženského postoje a konfliktu mezi náboženstvím a společností

Richard Niebuhr (1894 - 1962)

- inovace - implementace principu vývoje a změny
- sekta a církev jako dva póly kontinua
- sekta nazývána jako nestabilní typ náboženské organizace, která má tendenci se v průběhu času transformovat do podoby církve (nové generace členů, zlepšování sociálního statusu členů)

Milton J. Yinger (1916 - 2011)

- 7 základních typů náboženských organizací podle tří kritérií:
 1. podle stupně inkluzivity členů
 2. podle funkcí sociální integrace
 3. podle míry rozvoje profesionálního personálu a byrokracie:

Milton J. Yinger (1916 - 2011)

- 1) univerzální institucionalizovaná církev
- 2) univerzální rozptýlená církev
- 3) eklésia
- 4) denominace
- 5) etablovaná sekta – a) vlastní etablovaná sekta, b) laická etablovaná sekta
- 6) sekta – a) akceptační, b) agresivní, c) odmítavá
- 7) kult

Rodney Stark (*1934)

& William Sims Bainbridge (*1940)

- kriticky reflektovali tendence vymezit typy podle více klasifikátorů a usilovali o metodologickou úspornost a o co nejjednodušší typologii
- jediné hledisko - napětí mezi náboženskou organizací a okolním sociokulturním prostředím v dynamickém kontextu

Rodney Stark (*1934)

& William Sims Bainbridge (*1940)

- 1) církev = konvenční náboženská skupina
 - 2) sekta = deviantní náboženská skupina s tradičními představami a praktikami
 - 3) kult = deviantní náboženská skupina s novými představami a praktikami - a) audienční kult, b) klientský kult, c) kultovní hnutí
- deviace = oddělení se od norem většinové kultury
 - normy jsou pravidla, podle kterých se řídí chování v konkrétních podmínkách

Děkuji za pozornost...

146878@mail.muni.cz